

**ЭРҮҮГИЙН ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 16 дахь хэсэгт Монгол Улсын иргэн итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдлэхээр, 19 дүгээр зүйлд “1.Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж заасан. Мөн Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 19 дүгээр зүйлд “Хүн бүр өөрийн үзэл бодолтой байх, түүнийгээ чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй, энэхүү эрхэнд үзэл бодлоо ямар ч хорио саадгүй баримтлах эрх чөлөө, үзэл санаа, мэдээллийг улсын хилийн заагаар үл хязгаарлан аливаа замаар эрж сурвалжлах, хүлээж авах, түгээн дэлгэрүүлэх эрх чөлөө багтана” гэж үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх хүний үндсэн эрхийг баталгаажуулж өгсөн байна.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1966 оны 12 дугаар сарын 16-ны 2200А(XXI) тоот тогтоолоор баталж, 1976 оны 3 дугаар сарын 23-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Хүн бүр үзэл бодлоо ямар ч хорио саадгүй баримтлах эрхтэй”, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Хүн бүр санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй; энэ эрхэнд төрөл бүрийн мэдээлэл болон үзэл санааг улсын хил хязгаарыг үл харгалзан амаар, бичгээр эсхүл хэвлэлийн буюу уран сайхны аргаар эсхүл өөрийн сонгосон бусад аргаар эрж хайх, хүлээн авах, түгээх эрх чөлөө багтана.”, 3 дахь хэсэгт “Энэ зүйлийн 2 дахь хэсэгт дурдсан эрхийг эдлэх нь онцгой үүрэг, хариуцлага оногдуулна. Тийм учраас түүнийг зарим талаар хязгаарлаж болох боловч тэр нь заавал хуулиар тогтоогдсон байх ёстой бөгөөд дараах шаардлагаас үүдэн гарсан байх ёстой: а/ бусдын эрх, нэр төрийг хүндэтгэх; б/ үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам, хүн амын эрүүл мэнд, ёс суртахууныг хамгаалах” гэж нарийвчлан тодорхойлжээ.

Үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхээ эдлэхдээ хэн ч бусдын эрх, нэр төрд халдаж болохгүй нь тодорхой. НЭР ТӨР гэдэгт тухайн хүний албан тушаал, хөрөнгө мөнгө, авьяас чадвар, гаргасан ажлын амжилт, олны хүндэтгэлийг хүлээсэн эсэх бус хүн болж төрснийхөө хувьд бусдаар хүн гэж хүлээн зөвшөөрүүлж хүндлүүлэхийг ойлгодог. Харин НЭР ХҮНД, АЛДАР ХҮНД гэх хууль зүйн ойлголт нь хүн хөдөлмөр зүтгэл, авьяас билиг, ур чадвар, ёс суртахууны эрхэм чанараараа бусдаас буюу нийгмээс олж авч, унаж ба босож байдаг үнэлгээг илэрхийлсэн хууль зүйн зааг ялгаатай ойлголтууд юм. Тэр ч утгаараа НЭР ТӨР, НЭР ХҮНД, АЛДАР ХҮНД нь тус бүртээ ялгамжтай хууль зүйн хамгаалалт, ялгамжтай эрхийн зохицуулалтыг шаарддаг. Хүн бүр өөрөөс нь салгаж, хэмжиж үл

болох эрхэмсэг оршихуйтай бөгөөд хүнийг хүн болохынх нь хувьд хүлээн зөвшөөрч, хүнд заяагдмал байх эрхийг хуулиар хамгаалах нь төрийн үүрэг. Ингэж хамгаалахдаа хуульд үүнийг хэрхэн зохицуулах талаар эрдэмтэн судлаач, холбогдох байгууллага, албан тушаалтнуудын дунд хэлэлцүүлэг өрнөсний үр дүнд 2020 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдөр Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг баталж, 2015 оны Эрүүгийн хуульд “худал мэдээлэл тараах” гэсэн 13.14 дүгээр зүйл нэмсэн. Ингэснээр Зөрчлийн тухай хуулийн 6.21 дүгээр зүйлийн гүтгэх зөрчлийг хүчингүй болгож, хүний нэр төр, хуулийн этгээдийн ажил хэргийн нэр төрд халдаж, үндэслэл нотолгоогүйгээр илт худал мэдээлэл олон нийтэд тараасан үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож, хүний нэр төрийг Эрүүгийн хуулиар хамгаалахаар болсон.

Засгийн газраас тухайн үед УИХ-д өргөн мэдүүлсэн Эрүүгийн хуульд оруулсан тухайн нэмэлтийн төсөлд хүний үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, хүний нэр төрөө хамгаалуулах эрхийн тэнцвэртэй байдлыг хадгалсан, аль нэг эрх нөгөөгөөсөө болж зөрчигдөхөөс хамгаалсан тайлбар байсныг хуулийн төслийн талаар холбогдох байгууллагын саналыг авах үед Монголын сэтгүүлчдийн нэгдсэн эвлэлийн саналаар хасах санал гаргаж хассан нь харамсалтай.

Уг хасагдсан тайлбарт гэмт хэргийн хохирогчид төрийн байгууллагыг тооцохгүй байх, үзэл бодлоо илэрхийлэхдээ улс төрд нөлөө бүхий этгээдийн хувь хүнийх нь нэр төрд халдсан бус, зөвхөн эрхэлж буй албан тушаалынхаа хүрээнд олж авсан эрх мэдэлтэй нь холбогдуулж хардаж сэрдсэн үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохгүй байхаар заасан байсан юм. Уг тайлбар хуулийн төслөөс хасагдаж батлагдсанаар төрийн байгууллага, улс төрд нөлөө бүхий этгээд Эрүүгийн хуулийн заалтыг өөрт ашигтайгаар хэрэглэж, төрийн албаны үйл ажиллагаатай нь холбогдуулан шүүмжилсэн, авлига, ашиг сонирхлын зөрчилд холбогдсон талаар хардаж мэдээлэл түгээсэн сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллага, иргэдийг Эрүүгийн хэрэг үүсгүүлж, улмаар мэдээллийн эх сурвалжийг хэлэхийг шахах, дарамтлах, иргэдийн мэдэх эрхийн амыг үдэх явдал ялангуяа улс төрд нөлөө бүхий этгээдүүдийн зүгээс ихээр гарах боллоо.

Цагдаагийн байгууллагад 2020 оны эхний 8 сард бүртгэгдсэн Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйлд заасан илт худал мэдээлэл тараах гэмт хэргийн судалгаагаар 2020 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар нийт 107 эрүүгийн хэрэг бүртгэгдсэн улс төрд нөлөө бүхий этгээдийн гомдлоор хэвлэл мэдээллийн байгууллагад холбогдуулан шалгагдсан хэргийн тоо 36 байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулиар баталгаажсан хүний үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх эрхийг хэрэгжүүлэх, хамгаалах, хүний эрхийн зөрчлийг илрүүлж, олон нийтэд мэдээлэхэд хэвлэл мэдээллийн ажилтан, сэтгүүлчдийн үүрэг оролцоо асар их юм. Иргэдийн мэдэх, мэдээлэлтэй байх эрхийг хэрэгжүүлж, тухайн нийгмийн харилцаан дахь зөрчил, доголдолтой асуудлыг илчлэн нээлттэй болгож, асуудал дэвшүүлэн олон түмэнд мэдээлдгээрээ сэтгүүлчид хүний эрхийн хамгаалагчид болдог.

Улс төрд нөлөө бүхий этгээд нь иргэд, олон түмний сонголтын үндсэн дээр төрийн өндөр албан тушаал хашиж байгаагийнхаа хувьд ард иргэддээ нээлттэй,

ойлгомжтой, элдэв хууль бус хардалт сэрдэлтэд өртөхөөргүйгээр албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх үүрэгтэй билээ. Иймд албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж байгаатай нь холбогдуулан иргэд, сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын зүгээс гаргасан хардаж гүтгэсэн гэж Эрүүгийн журмаар гомдол гаргах эрхгүй гэж үзэж энэхүү хуулийн төслийн үзэл баримтлалыг тодорхойлов. Харин хүн болохынхоо хувьд бүх хүний хувьд адил тэгш заяагдсан нэр төрд нь халдлаа гэж Эрүүгийн журмаар гомдол гаргах эрх нь Үндсэн хуулийн 14 дүгээр зүйлд заасанчлан эдлэгдэнэ. Тухайлбал, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглаж хахууль авсан гэх мэдээллийн талаар Эрүүгийн журмаар гомдол гаргахгүй (Иргэний журмаар шүүхэд нэхэмжлэл, гомдол гаргах эрхийг хөндөхгүй), харин хувь хүнийх нь хувьд хүнийг дайрсан, алсан, хүчиндсэн гэх гэмт хэрэгт холбогдуулж гүтгэсэн асуудлаар Эрүүгийн журмаар гомдол гаргах эрхтэй байна гэсэн үг юм.

Эрүүгийн хуулийн тус зүйлд тайлбар оруулах замаар хүний үг хэлэх эрх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх чөлөөг хөндөхгүйгээр, хүний нэр төр, эрхэмсэг оршихуйг хамгаалж, эдгээр эрхүүдийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах, хамгаалах зорилгоор Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг санаачлах нь зүйтэй гэж хууль тогтоогчдийн зүгээс үзэж байна.

Хоёр. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль эрх зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдсэн орсон олон улсын гэрээнд бүрэн нийцэж, хүний нэр төрийг хамгаалсан хуулийн зохицуулалтыг төрийн байгууллага, улс төрд нөлөө бүхий этгээд иргэд сэтгүүлчдийн үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх, иргэдийн мэдэх эрхийг боогдуулах зорилгоор ашиглах боломж арилж, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, мэдэх эрх, хэвлэн нийтлэх эрх хүний эрхийн хамгаалалттайгаар хэрэгжих эрх зүйн үндэс бүрдэх юм.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан төсөв, санхүүгийн ямар нэгэн зардал гарахгүй.

Гурав. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг сайжруулах зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуульд тогтоомжийн талаар

Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуультай нийцсэн байна.